

**Симоненко Н.О.,**

викладач кафедри кримінального права Національної академії  
внутрішніх справ

### **Безпорадний стан потерпілої особи як форма об'єктивної сторони зґвалтування**

У науковій літературі немає однозначної точки зору з приводу того, що вважати безпорадним станом. Звертаючись до судової практики та роз'яснення Верховного суду України, а саме Постанови Пленуму ВСУ від 30.05.2008 року № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканності особи» безпорадним станом визнається такий стан, коли потерпіла особа внаслідок малолітнього чи похилого віку, фізичних вад, розладу психічної діяльності, хворобливого або непритомного стану, або з інших причин не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій або не могла чинити опір.

Безпорадний стан – це обумовлений об'єктивними та суб'єктивними факторами нездатність потерпілої особи в повній мірі (чи взагалі) усвідомлювати характер і значення вчинюваних проти неї дій, чинити опір або уникнути посягання, в той час як винний повинен був усвідомлювати, що потерпіла особа перебуває в такому стані.

Безпорадний стан у багатьох джерелах розглядається як специфічний «фізичний» чи «психологічний» стан потерпілої особи, який може бути зумовлений низкою чинників, зокрема: 1) малолітній вік; 2) фізичні вади; 3) розлад душевної діяльності; 4) хворобливий стан; 5) непритомний стан; 6) стан сильного алкогольного сп'яніння; 7) стан сильного наркотичного сп'яніння; 8) гіпноз.

Окрім наведених вище, серед науковців зустрічаються і інші думки, який стан потерпілої особи слід відносити до безпорадного, а саме: 1) неієздатність; 2) похилий вік; 3) вагітність; 4) неграмотність і т.д.

Разом із цим, необхідно враховувати, що поняття безпорадного стану включає в себе не лише стан потерпілої особи чи її окремі особистісні якості, але й, обов'язково, винну особу та характер зв'язків між потерпілим (який перебуває в безпорадному стані) та злочинцем (який користується цим безпорадним станом потерпілого). Іншими словами, про безпорадний стан коректно говорити в тих випадках, коли злочинець усвідомлює його з боку потерпілого та користується цим станом для вчинення зґвалтування.

Визначення поняття безпорадного стану, як правило, у кримінальному законодавстві не подається, воно розробляється в межах судової практики та теорії кримінального права, водночас, вказівки на вчинення зґвалтування стосовно осіб, які перебувають у безпорадному стані у вітчизняному кримінальному законодавстві зустрічаються. У науковій літературі безпорадний стан науковці розглядають через призму трьох критеріїв: 1) юридичного (факт скоєння проти потерпілої особи зґвалтування); 2) психологічного (повна або суттєво обмежена відсутність у потерпілого здатності усвідомлювати вчинювані з ним дії та опиратися їм); 3) медичного (хворобливі розлади психічної діяльності та ін. хворобливі стани, які істотно обмежують або повністю позбавляють особу здатності до фізичних дій).

Отже, безпорадний стан - це такий фізичний або психічний стан, коли потерпіла особа не здатна усвідомлювати характер і значення вчинюваних із нею дій або, усвідомлюючи їх, не може чинити опір. Тобто, безпорадний стан потерпілої особи означає її нездатність чинити опір під час вступу з нею в насильницький статевий зв'язок або нездатність правильно оцінювати за своїм психічним станом події, що відбувається.